

NUOREN OPETTAJAN ITSETUNTO ja sen kehittyminen opintojen aikana

Sanna-Maria Jukkola

**Pedagoginen opinnäytetyö
joulukuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Jukkola, Sanna-Maria Kristiina	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 25 + 1 liite	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Nuoren opettajan itsetunto ja sen kehittyminen opintojen aikana		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Kuopion Musiikki- ja Tanssiakatemia		
Työn ohjaaja(t) Laitinen-Väänänen, Sirpa		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Pedagogisen opinnäytetyön tavoitteena oli ryhmähaastattelun avulla selvittää aloittelevan opettajan itsetunnon laatua ja kehittymistä opintojen aikana. Haastateltavia oli yhteensä neljä. Heistä kolme oli ammattikorkeakoulusta viimeistään keväällä 2009 valmistumassa olevia musiikkipedagogi-opiskelijoita ja yksi yliopistosta 2007 musiikinopettajaksi valmistunut kirkkomusiikin jatko-opiskelija. Haastateltavien vastauksista ilmeni selkeästi koulutustaustan sekä opetuskokemuksen merkitys itsetunnon laadulle ja vakaudelle. Ammattikorkeakoulusta valmistuvien nuorten opettajien itsetunto oli ailahtelevampi ja palautteelle herkempi kuin yliopistosta valmistuneen opettajan itsetunto. Opettajaopintojen suurimmat sisällölliset erot olivat opetusharjoittelun, erityisesti ohjatun opetusharjoittelun, määrässä sekä käytännöissä. Yliopistosta valmistunut opettaja piti hyvänä monipuolista, jatkuvaa ja kannustavaa palautetta joka tuki opettajaksi kasvamista. Ammattikorkeakoulusta valmistuvat opettajat kokivat palautteen riittämättömäksi ja usein ristiriitaiseksi sen kanssa, miten heitä itseään opetetaan. Ammattikorkeakouluopiskelijat myös toivoivat selvästi enemmän keskustelua opintojen aikana esimerkiksi itsetunnosta, epävarmuuksista ja heikkouksista. Yliopisto-opiskelija toivoisi opettajaksi kasvun tukemisen alkavan varhaisemmassa vaiheessa opintoja. Työn kautta tekijä sai tietoa nuorten opettajien itsetunnosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Ryhmähaastattelu oli hyvä keino saada keskustelun kautta esiin ajatuksia eri näkökulmista. Tekijää kiinnostivat erityisesti haastattelun kautta esiin tulleet opettajankoulutuksen kehitystarpeet sekä erot yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetuksen välillä.		
Avainsanat (asiasanat) itsetunto, opettajaksi kasvamisen, aloitteleva opettaja, opettajankoulutus		
Muut tiedot Liitteenä haastattelulomake		

Author(s) Jukkola, Sanna-Maria Kristiina	Type of Publication Development project report	
	Pages 25 + 1 appendix	Language finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title The self-esteem of a young teacher and its development during education		
Degree Programme (Vocational Teacher Education/Student Counsellor Education/Special Needs Teacher Education) Vocational Teacher Education, Kuopio Academy Of Music And Dance		
Tutor(s) Laitinen-Väänänen, Sirpa		
Assigned by		
Abstract The purpose of the pedagogic thesis was to study the quality of a young teacher`s self-esteem and its development during teacher training through group interview. The group consisted of four young music teachers. Three members of the interview group will be graduating within a year from a Polytechnic University. One group member is a 2007 University graduate and is currently doing further studies in religious music. The influence and importance of both academic background and teaching experience to self-esteem was evident in the group members` answers. The young teachers with a polytechnic background had a lower and less stable self-esteem that was easily influenced by outside factors. The university graduate`s self-esteem seemed to be more positive and on a more solid ground. The biggest differences regarding the structure and methods of pedagogical studies had to do with the amount and practices of student teaching – especially supervised teaching practice. The university graduate felt the versatile, constant and encouraging feedback had an important role in supporting the process of becoming a teacher. The Polytechnic University students on the other hand felt that the feedback they got was often insufficient and contradictory to the teaching they got themselves. The Polytechnic students also desired more open discussion - for example on self-esteem, insecurities and weaknesses – throughout the studies. The University graduate hoped for support in the process of becoming a teacher much earlier on in the studies. During the writing of the thesis the writer got information about the self-esteem of young teachers and factors that influence it. Group interview was a valuable method in getting different ideas out with the help of group conversation. The writer was especially interested in areas of pedagogical studies that, based on the interview, are in need of development. Also the differences between University and Polytechnic University teacher training were of interest to the writer.		
Keywords self-esteem, growing towards becoming a teacher, novice teacher, teacher training		
Miscellaneous appendix: form for group interview		

NUOREN OPETTAJAN ITSETUNTO
ja sen kehittyminen opintojen aikana

Pedagoginen opinnäytetyö

Sanna-Maria Jukkola

**Jyväskylän ammattikorkeakoulu – Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Savonia-Ammattikorkeakoulu
Kuopion Musiikki- ja Tanssiakatemia**

**Musiikin koulutusohjelma
Musiikinopettajan suuntautumisvaihtoehto**

Opinnäytetyön ohjaus: Sirpa Laitinen-Väänänen
30.11.2008

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	2
1 JOHDANTO	3
2 ITSETUNTO JA OPETTAJAKSI KASVAMINEN	5
2.1 Yksilön itsetunto	5
2.2 Itsetunnon eri osa-alueita.....	6
2.3 Itsetunnon kehitys ja siihen yleisesti vaikuttavia tekijöitä.....	7
2.4 Nuoren opettajan itsetunto	7
2.5 Opettajaksi oppiminen ja opettajuuteen kasvamisen vaiheita.....	8
2.6 Aloittelevan musiikinopettajan haasteita.....	10
3 TUTKIMUKSEN TAUSTAT.....	12
3.1 Tutkimusongelma ja -menetelmät	12
3.2 Haastattelun järjestäminen ja toteutus.....	12
3.3 Haastatteluaineiston purkaminen ja analysointi.....	13
4 RYHMÄHAASTATTELU	14
4.1. Haastateltavat	14
4.2 Käsitteitä itsetunnosta.....	15
4.3 Vastavalmistuneen opettajan itsetunto	16
4.4. Itsetunnon muuttuminen opiskelujen aikana.....	16
4.5 Koulutuksen rooli itsetunnon tukemisessa.....	17
4.6 Itsetuntoa vahvistaneita ja heikentäneitä kokemuksia	18
5 POHDINTA	19
5.1 Tulokset.....	19
5.2 Työprosessi.....	21
5.3 Työn kautta opittua.....	22
LÄHDELUETTELO.....	23
LIITTEET	25

1 JOHDANTO

Opettajuuteen kasvaminen on yksilöllinen, monivaiheinen ja pitkä prosessi, joka alkaa jokaisella jo ennen opettajakoulutuksen alkua. Yksilön omat kokemukset oppilaana ollessaan vaikuttavat hänen käsitykseensä opettamisesta ja opettajan työstä. Opettajankoulutukseen tulevilla onkin jo oppimisen alussa useita ennakoajatuksia opettajuuteen liittyen. Näihin ennakkoasenteisiin ja uskomuksiin opettajakoulutus toivottavasti kykenee osaltaan vaikuttamaan. Myös opettajakoulutettavan saamat kokemukset opettajana olemisesta muokkaavat vanhoja käsityksiä ja tunteita.

Yksilön itsetuntoon liittyvät läheisesti minäkuvan, itsetuntemuksen sekä itseluottamuksen käsitteet. Itsetuntoon vaikuttavat läheiset ihmiset, koetut epäonnistumiset ja onnistumiset, käsitys omasta itsestä eri tilanteissa sekä erilaiset elämäntapahtumat. Aikuisen itsetunto on suhteellisen vakaa, mutta ei täysin muuttumaton. Elämäntilanteiden muutokset ja ympäröivät ihmiset voivat heikentää tai tukea aikuisenkin itsetunnon muokkautumista.

Työni tavoitteena on kirjallisuuden ja ryhmähaastattelun avulla selvittää mitkä tekijät vaikuttavat uraansa aloittelevan musiikin alan opettajan itsetuntoon. Haastattelun avulla selvitän mitä seikkoja opettajaopiskelijoiden vastauksista ilmenee liittyen opettajan itsetuntoon, omiin kokemuksiin itsetuntoa tukevista ja/tai heikentävistä asioista sekä koulutuksen rooliin opettajan itsetunnon kehitysprosessissa. Aloitin työskentelyn tutustumalla aiheesta löytyviin lähteisiin ja keräämällä teorian tietoa itsetunnon käsitteestä. Ryhmähaastattelun toteutin työni teoriaosuuden ollessa melko valmiissa muodossa. Koin, että minun oli tärkeää perehtyä ensin itse aiheeseen kirjallisuuden ja muiden lähteiden avulla, ja toteuttaa haastattelu sitten myöhemmässä vaiheessa. Ryhmähaastattelu oli loppujen lopuksi hyvä keino kerätä tietoa nimenomaan tästä aiheesta. Tuntuu, että jos olisin toteuttanut haastattelut kirjallisesti tai yksitellen, haastateltavien ulosanti olisi voinut olla niukempaa. Ryhmätilanteen rentous, miellyttävyys ja avoimuus oli kuitenkin tärkeää aiheen ollessa melko henkilökohtainen.

Toivon, että työni avaa keskustelua nuoren opettajan itsetunnosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä – koulutus mukaan lukien. Ryhmätilanteessa tuli esiin sekin, että itsetunnosta ei juurikaan puhuta koulutuksen aikana. Sen suhteen opiskelijat kokevat jäävänsä (ainakin ammattikorkeakoulun puolella) pitkälti yksin. Työn laajuuteen liittyen en päässyt aiheessa niin syvälle kuin olisin halunnut, mutta sain melko selkeän kuvan siitä, mitä asioita nuoret opettajat pohtivat itsetuntoon

liittyen, ja millaista tukea he mahdollisesti tarvitsisivat itsetuntonsa positiiviseen vahvistumiseen.

2 ITSETUNTO JA OPETTAJAKSI KASVAMINEN

2.1 Yksilön itsetunto

Itsetunnon voi sanoa muodostuvan seuraavista osa-alueista: itsetuntemuksesta, minätietoisuudesta sekä itseluottamuksesta ja -arvostuksesta. Itsetuntemuksella tarkoitetaan sitä, että yksilön omat käsitykset ja hänet tuntevien (enemmistön) käsitykset hänestä ovat samansuuntaisia. Minätietoisuus puolestaan tarkoittaa yksilön erillisyyden tunnetta suhteessa muihin ihmisiin ja ympäristöön. Itsearvostus on fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen minänsä arvostamista. Näistä eri ominaisuuksista rakentuva hyvä itsetunto näkyy muun muassa yksilön rohkeudessa ajatella, puhua ja toimia sen mukaan mitä hän sisällään tuntee. Itsetunto siis heijastelee yksilön itseään kohtaan tuntemaa arvostusta ja sen astetta. Ulkoinen käytös ei kuitenkaan välttämättä kerro koko kuvaa itsetunnon tilasta.¹

Liisa Keltikangas-Järvinen kuvaa itsetuntoa toteamalla, että se on hyvä, kun ihmisen minäkäsityksessä ovat voitolla positiiviset ominaisuudet ja huono, kun negatiivisia ominaisuuksia on enemmän kuin positiivisia. Positiivinen minäkäsitys viittaa hyvään itsetuntoon ja heikompi minäkäsitys puolestaan näkyy heikkona itsetuntona. Henkilöllä, jolla on hyvä itsetunto, on myös todenmukainen minäkäsitys. Hän näkee omat hyvät puolensa ja vahvuutensa, mutta tietää myös omat heikkoutensa.² Toisaalta itsetuntoa voi kuvata sanomalla, että se on kykyä hyväksyä itsensä kokonaisvaltaisesti sekä perusvarmuuden tuntemista siitä että tulee toisten hyväksymäksi. Itsetunto liittyy myös esimerkiksi siihen millaisia ominaisuuksia ja kykyjä yksilöllä omasta mielestään on ja miten yksilö nämä ominaisuudet arvottaa.³

Itsetuntoa voi siis kuvata yksilön kyvyksi luottaa itseensä, kyvyksi arvostaa itseään heikkouksistaan huolimatta sekä nähdä oma elämänsä arvokkaana ja ainutlaatuisena. Itsetunto vaikuttaa jokaisen ihmisen toimintaan ja hänen tekemiinsä ratkaisuihin. Ihmisen toiminta ja tehtyjen päätösten vaikutukset taas vaikuttavat itsetuntoon. Niinpä itsetunnon laatu ja itsevarmuus vaihtelevat elämän aikana ja eri elämäalueilla, pettymysten ja onnistumisten vaikutuksesta. Vaikka itsetunto on tärkeä osa ihmisen persoonallisuuden laajaa kenttää, se ei ole ainoa aikuisen ihmisen persoonallisuutta

¹ Potilaan terveystietopankki.

² Keltikangas-Järvinen 1995, 17. Ks. itsetunnosta myös esim. Dunderfelt 1997 ja Dunderfelt 2006.

³ Nyyti ry.

ylläpitävä ja kantava ominaisuus.⁴

Savonlinnan normaalikoulun Terve itsetunto -projektin Internet-sivuilla on viitattu eri lähteisiin, jotka kuvailevat vielä hiukan eri tavoin itsetuntoa ja sen merkitystä. Sivuille viitataan Robert Reasonerin tekstiin, jossa todetaan että itsetunto on oman arvonsa tunnistamista, mikä saa ihmisen toimimaan vastuuntuntoisesti itseään ja muita kohtaan. Toisessa kohdassa sanotaan, että itsetunto on yksilön kokemus siitä, että hän on kykenevä selviytymään elämän haasteista ja että hän tuntee olevansa onnellisuuden arvoinen.⁵

2.2 Itsetunnon eri osa-alueita

Yksilön itsetunto ei ole yksi ainoa ominaisuus vaan suurempi kokonaisuus, joka rakentuu eri elämänalueilla koetusta itseluottamuksesta. Itsetunnon keskeisin osa-alue on suoritusitsetunto. Tällä tarkoitetaan ihmisen luottamusta kykyihinsä, osaamiseensa ja yleiseen selviytymiseensä. Suoritusitsetunto myös vaikuttaa siihen, millaisen tavoitetason ihminen asettaa itselleen. Muita itsetunnon alueita ovat esimerkiksi tunne sosiaalisesta selviytymisestä ja tunne sosiaalisesta suosiosta.⁶ Itsetunnon eri osa-alueita on vaikea luetella täysin tyhjentävästi. Myös esimerkiksi ympäröivä kulttuuri vaikuttaa ihmisen kokemukseen itsetunnostaan, koska eri kulttuureissa arvostetaan erilaisia asioita.⁷

Itsetuntoa voidaan mitata eri ominaisuuksia tarkastelemalla. Eräs itsetunnon mittaamisen menetelmä on ”The Rosenberg Self-Esteem Scale” eli niin sanottu Rosenbergin itsetuntomittari. Tämä on laajasti esimerkiksi sosiologian tutkimusalalla käytössä oleva itsetunnon mittaamisen menetelmä.⁸ Mittarin kysymyksiin valitaan vaihtoehdot seuraavista: täysin eri mieltä, hiukan eri mieltä, hiukan samaa mieltä, täysin samaa mieltä. Mittarin esittämät lauseet liittyvät läheisesti itsetunnon määritelmiin eli yksilön tapaan nähdä itsensä, hänen uskomuksiinsa siitä miten muut hänet näkevät, hänen käsitykseensä kyvyistään ja onnistumisistaan sekä hänen luottamuksestaan omiin mahdollisuuksiinsa.

⁴ Keltikangas-Järvinen 1995, 16.

⁵ Terve itsetunto -projektin www-sivut.

⁶ Keltikangas-Järvinen 1995, 26–27.

⁷ Eml., 27.

⁸ Wikipedia – Rosenberg self esteem scale.

2.3 Itsetunnon kehitys ja siihen yleisesti vaikuttavia tekijöitä

Itsetunto rakentuu kokemuksista, joita ihminen saa muista ihmisistä ja ympäristöstään. Lapsen kasvaessa on tärkeää millaisena vanhemmat pitävät häntä, mitä lapselta odotetaan ja miten hänen suorituksiinsa suhtaudutaan. Myöhemmin koulu, kaverit ja harrastukset rakentavat – kodin lisäksi – lapsen itsetuntoa. Kouluvuodet ovat tärkeässä asemassa yksilön itsetunnon kehittymisen kannalta. Koulussa yksilö ei vain opi asioita, vaan hän oppii myös millainen hän on oppimaan ja miten helposti hän kykenee oppimaan uutta. Tämä käsitys seuraa ihmistä pitkälle hänen elämäänsä, ja tällä käsityksellä on vaikutusta siihen, mitä hän todella oppii.⁹

Murrosiän loppupuolella ja varhaisaikuisuudessa itsetuntoon vaikuttavat edelleen kaikki yksilön aiemmat kokemukset, mutta vanhempien ja muiden ihmisten suora vaikutus itsetuntoon vähenee. Aikuisen ihmisen minä ei enää muutu ratkaisevasti ja aikuisena yksilö tulkitsee kokemuksiaan persoonallisuutensa valossa. Myös itsetunto minän osana on suhteellisen vakiintunut. Itsetunnossa on kuitenkin suurempaa vaihtelua kuin minuudentunteessa. Aikuisen itsetuntoon merkittävästi vaikuttava kokemus tai tapahtuma voi olla esimerkiksi työttömyys. Kenelläkään ei ole kaikki elämänalueillaan hyvä itsetunto, vaan itsetunnoltaan vahvatkin ihmiset saattavat löytää itsestään erittäin epävarmoja puolia.¹⁰

Itsetunto ei ole täysin pysyvä ominaisuus vaan se vaihtelee elämän eri tilanteiden, kokemusten, epäonnistumisten ja vaikeuksien myötä. Itsetunto rakentuu hyvin pitkälti sen mukaisesti millaiseksi yksilö itsensä kokee.¹¹ Aikuisena yksilö on siis löytänyt minuutensa, ja hänen itsetuntonsa on yleensä vakaalla pohjalla. Yksilön kokemukset muokkaavat kuitenkin itsetuntoa läpi koko elämän. Hyväkin itsetunto voi murentua jatkuvien epäonnistumisten tai negatiivisten kokemusten vaikutuksesta. Toisaalta yksilön on mahdollista myöhäänkin elämässään korvata lapsuuden negatiivisia kokemuksia löytämällä itsestään uusia positiivisia piirteitä.¹²

2.4 Nuoren opettajan itsetunto

Uransa alussa olevan opettajan haasteet liittyvät pitkälti hänen kykyynsä luottaa arviointiinsa ja taitoonsa tehdä oppilaan kannalta oikeita päätöksiä esimerkiksi opintojen suunnittelun tai

⁹ Keltikangas-Järvinen 1995, 123.

¹⁰ Eml., 224–225, 242–243.

¹¹ Nyyti ry.

¹² Keltikangas-Järvinen 1995, 124.

toteuttamisen suhteen. Nuori¹³ opettaja on kuitenkin juuri läpikäynyt koulutuksen, joka sisältää yleensä paljon oman toiminnan ja kykyjen pohdintaa ja peilausta. Uuden opettajan on ehkä helpompi pitää mielessä oman toiminnan pohtimisen merkitys ja ymmärtää, että sen kautta tapahtuu jatkuvaa oppimista. Musiikin alalla – kuten muussakin opetuksessa – uraansa aloitteleva opettaja tarvitsisi kollegoiden tukea ja kokeneempien opettajien kanssa keskustelua voidakseen jakaa ja vertailla opettamiseen liittyviä ajatuksiaan ja kokemuksiaan.

Hyvä itsetunto sietää pettymyksiä. Aloitteleva opettaja joutuu kohtaamaan opettajaksi kasvaessaan myös epäonnistumisia ja pettymyksen tunteita. Nämä muokkaavat hänen itsetuntoaan yksilönä ja opettajana.¹⁴ Jos itsetunto on kuitenkin vahvalla pohjalla ja jonkinlainen opettajaidentiteetti päässyt vahvistumaan, negatiiviset kokemukset eivät välttämättä suoraan heikennä nuoren opettajan itsetuntoa. Opettajan itsetunto on yhteydessä hänen itsetuntoonsa yksilönä, joten itsetunnon rakentuminenkin on samankaltaista kuin yksilön itsetunnosta puhuttaessa. Itsetuntoa vahvistavat onnistumisen kokemukset sekä kyvykkyys toimia eri tilanteissa.¹⁵

Opettajan hyvä itsetunto näkyy muun muassa siinä, nauttiiko opettaja työstään. Huonon itsetunnon omaava opettaja saattaa olla kontrolloiva tai jopa vihamielinen oppilaita kohtaan. Useat hyvän opettajan ominaisuuksista liittyvät siihen miten hän näkee itsensä. Minäkäsitys muodostuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja minäkäsityksen laatu heijastuu vuorovaikutukseen. Opettajan työ on nimenomaan vuorovaikutusta, joten opettajan minäkäsitys vaikuttaa suoraan hänen työskentelyynsä ja tapaansa toimia oppilaiden kanssa.¹⁶ Kokemusten myötä nuoren opettajan taidot lisääntyvät ja varmuus opettajana toimimiseen kasvaa.

2.5 Opettajaksi oppiminen ja opettajuuteen kasvamisen vaiheita

Opettajaksi oppiminen on muutakin kuin tietojen, taitojen ja osaamisen kehittymistä. Se on monimutkainen ja läheisesti ihmisen persoonallisuutta koskettava ammatillisen kehittymisen prosessi, joka alkaa jo ennen opettajankoulutusta. Jokaisella on omien oppilaskokemusten kautta syntyneitä mielikuvia ja uskomuksia opettajan työstä. Opettajankoulutukseen tulevilla opiskelijoilla

¹³ Puhuessani nuoresta opettajasta viittaan valmistumassa olevaan tai juuri valmistuneeseen opettajaan. Työtäni varten haastateltuja henkilöitä voi kuitenkin sanoa myös iältään nuoriksi (kaikki alle 30-vuotiaita).

¹⁴ Nyty ry.

¹⁵ Eml.

¹⁶ Opetushallituksen julkaisuja 2008.

on siis jo etukäteen voimakas tunne siitä mitä on olla opettaja, ja tässä mielessä opettajankoulutus on harvinainen ala. Koulutuksen tulisi tarjota opiskelijoilla mahdollisuuksia tunnistaa ja analysoida pedagogisia uskomuksiaan – eli uskomuksiaan tiedosta, oppimisesta, opettamisesta, kasvattamisesta ym. – ja ymmärtää näiden uskomusten merkitys heidän oppimisensa ja opetustilanteissa toimimisensa kannalta.¹⁷

Helsingin yliopiston Praktikumikäsikirjassa – opettajankoulutuksen opetusharjoittelun oppaassa – todetaan, että opettajan työ on käytännöllistä toimintaa. Opettajan työtä luonnehditaan ammatiksi, jossa on keskeisessä asemassa eettisiin arvoihin perustuva päätöksenteko. Opettajuuden taidot kehittyvät lukemattomissa päätöksissä, joita opettajan on tehtävä opetusta suunnitellessaan, opetuksen aikana ja sen jälkeen. Jokainen päätös, koskee se sitten oppilaita, opetuksen sisältöä tai menetelmää, perustuu tietoihin tai tiedostamattomiin arvoihin.¹⁸

On siis ilmeistä, että jokaisella opettajakoulutukseen tulevalla on jo ennestään opettajuuteen liittyviä arvokäsityksiä ja uskomuksia, jotka sitten muovautuvat omaan suuntaansa opettajakoulutuksen aikana – tai niiden olisi hyvä kehittyä opintojen aikana. Arvot ohjaavat ihmisen toimintaa kaikissa elämän eri tilanteissa. Opetus- ja kasvatusala on yksi niistä aloista, joilla toiminnan eettinen tarkastelu tulisikin olla jatkuvaa. Musiikin alalla opettajakoulutettavat käyvät yleensä opintojensa ajan itse oppilaina instrumentti- ja/tai laulutunneilla. Oman opettajan esimerkin voisi kuvitella olevan merkittävä opettajaopiskelijan pohtiessaan omaa opetustaan ja itseään opettajana. Tilanne on sama kuin aiemmin elämässä, jolloin koetut opetukseen ja opettajuuteen liittyvät kokemukset muokkaavat käsitystä opettajan työstä.

Opettajan persoonallisuus ja hänen tapansa olla vuorovaikutussuhteessa oppilaan kanssa vaikuttavat oppilaan kokemuksiin siitä millainen tunneilmapiiri oppitunneilla on. Oppituntien tunneilmapiiri taas vaikuttaa siihen mitä oppilas opettajasta ajattelee.¹⁹ Opettajakoulutettava saa opintojensa aikana paljon ”tuoreita” opettajuuteen liittyviä kokemuksia, sekä positiivisia että negatiivisia, jotka ohjaavat hänen ajatuksiaan opettajuudesta ja ehkä myös hänen tavoitteitaan omassa opettajuudessaan.

¹⁷ Väisänen & Silkelä 1999, 224.

¹⁸ Syrjäläinen et al. 2004 (päiv.2005).

¹⁹ Anttila & Juvonen 2004, 124–125.

Opettajuuteen kasvaminen tapahtuu eri vaiheiden kautta. Outi Räsänen ja Sini Vänni viittaavat Pro gradu -tutkielmassaan lähteeseen (Hämäläinen 1999), jossa kuvataan asiantuntijuuden kehittymistä seuraavissa vaiheissa: *kokematon aloittelija, selviytyjä, pätevä osaaja, taitava opettaja, ekspertti*.²⁰ Musiikinopettajana *kokematon aloittelija* on vielä alkuvaiheessa. Hän tarvitsee paljon kokemusta, koska hänen toimintansa on joustamatonta ja siitä puuttuu tilanneherkkyyttä. Aloittelijan päähuomio on vähäisen kokemuksen takia oman toiminnan tarkkailussa eikä niinkään oppilaissa. *Selviytyjä-vaiheessa* oleva nuori opettaja pystyy jo huomioimaan tilanteiden erityispiirteitä, mutta hän ei vielä kokonaisuutena tiedosta mitä opetuksessa tapahtuu. Oppilaan ohjaaminen voi olla vielä päämäärätöntä ja yksityiskohtiin keskittyntä. *Pätevällä osaajalla* tarkoitetaan osaavaa suorittajaa. Tällainen opettaja on tietoinen valinnoistaan ja hän pystyy arvioimaan mikä opetuksessa on tärkeää ja mikä ei. Hän kokee vastuuta opetuksen kulusta, mutta ei osaa olla joustava opetuskäyttäytymisessään. Osaava musiikinopettaja pystyy refleктоimaan opetustaan sekä arvioimaan toimintaansa suhteessa asettamiinsa tavoitteisiin.²¹

Taitava opettaja kykenee havainnoimaan kokonaisvaltaisesti ympäristöään. Hänen osaamisensa on korkealla tasolla ja hän uskaltaa ottaa vastaan vaativiakin haasteita. Taitavan opettajan työtavat ovat oppilaslähtöisiä ja hän pystyy luottamaan intuitioonsa opetustaan toteuttaessa. *Ekspertin* toiminta on joustavaa ja tilanteen huomioon ottavaa. Tällaisen opettajan toimintaa kuvaa intuitiivisuus, jonka myötä hän usein tiedostamattomasti ymmärtää mitä toimenpiteitä kukin tilanne vaatii. Eksperttiopettajan opetuskäsitys on positiivinen ja hän on itsevarma opetuksessaan. Tottumukset ovat eksperttivaiheen opettajalla voimakkaita, joten ne hallitsevat pitkälti hänen toimintaansa.²²

Edellä kuvattujen vaiheiden perusteella voi todeta, että opettajaksi kasvuun ei riitä opettajankoulutuksessa vietetty aika, vaan kasvua tapahtuu sen jälkeenkin. Opettajankoulutus on niin sanottu ”lähtöalusta”, jossa opitaan pohtimaan omaa toimintaa ja sen syitä ja seurauksia, mutta suuri osa opettajaksi kasvua tapahtuu vasta opettajakoulutuksen jälkeen – vähitellen opettajauran aikana. Voi myös ajatella, että opettajakoulutuksen aikana syntynyt itsetunto voi kehittyä sekä positiiviseen että negatiiviseen suuntaan opintojen jälkeen opetustyötä tehdessä.

2.6 Aloittelevan musiikinopettajan haasteita

Musiikinopetusta kirjassaan käsitelleet Mikko Anttila ja Antti Juvonen (2004) kuvaavat opettaja-

²⁰ Räsänen & Vänni 2005, 23–24.

²¹ Eml.

²² Eml.

oppilas-suhteen merkitystä soitonopiskelun eri vaiheissa. Ensimmäisessä vaiheessa aloitteleva soittaja rakentaa kiinnostustaan musiikkiin ja käsitystään itsestään muusikkona. Tässä vaiheessa opettajan tehtävä on olla kannustava, mahdollistaa myönteisten kokemusten syntyminen ja luoda lämmin ja läheinen vuorovaikutussuhde oppilaaseen.²³ Voisi ajatella, että tällaisen oppilaan kanssa toimiminen edellyttää nuorelta opettajalta erityistä herkkyyttä ja kykyä luottaa saavutettuihin taitoihinsa. Jos opettaja on erittäin epävarma tekemisessään tai ei uskalla luottaa arviointikykyensä pienen oppilaan kanssa, tulos ei varmaan ole kovin hyvä kummankaan kannalta.

Soitonopiskelun toisessa vaiheessa oleva opiskelija kaipaa opettajaltaan määrätietoista, kannustavaa ja innostavaa ohjausta. Tässä vaiheessa opettajan on oltava entistäkin rohkaisevampi. Opettajan on myös oltava itse innostunut musiikista, koska vain silloin hän voi olla oppilaalleen tärkeä samastumiskelpoinen muusikon malli, jota tämän vaiheen oppilas kaipaa.²⁴ Uraansa aloitteleva opettaja saattaa olla tässä vahvemmillla kuin pidempään työskennellyt kollegansa, koska mielessä on tuoreena kaikki opittu ja uraansa aloitteleva pohtii toimintaansa ja opetustaan ehkä aktiivisemmin kuin pitkään opettanut. Tätä selittää aika luonnollisesti se, että opiskeluaikana pohdinta ja oman toiminnan reflektointi on jatkuvasti ”tapetilla”.

Anttilan ja Juvosen (2004) kuvaamassa kolmannessa vaiheessa oleva soitonopiskelija tarvitsee opettajaltaan motivoivaa ja positiivista ohjausta taiteellisen persoonallisuutensa kehittyessä pidemmälle. Opettajan olisi kyettävä ohjaamaan pitkälle ehtinyttä oppilastaan etsimään itse omat ongelmansa ja löytämään niihin myös ratkaisut.²⁵ Tässä kokeneempi opettaja saattaa onnistua paremmin, koska opettamisen vasta aloittanut opettaja voi olla hyvinkin epävarma toiminnastaan ja opetuksensa toimivuudesta.

²³ Anttila & Juvonen 2004, 124–125.

²⁴ Eml., 143–144.

²⁵ Eml., 144–145.

3 TUTKIMUKSEN TAUSTAT

3.1 Tutkimusongelma ja -menetelmät

Työni tavoitteena on tarkastella nuoren opettajan itsetuntoa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tarkastelun pääpaino on valmistumassa olevien / parin vuoden sisällä valmistuneiden musiikin alan opettajaopiskelijoiden ryhmähaastattelussa²⁶ ja sen tuloksissa. Päädyin tekemään nimenomaan ryhmähaastattelun, koska ryhmässä syntyy usein monipuolisempaa keskustelua kuin yksinään asioita pohtien. Toisten ajatuksista tulee mieleen helposti asioita, jotka muuten saattaisivat unohtua tai jäädä kokonaan sanomatta. Ryhmähaastattelun aikana tein itse muistiinpanoja esiin tulleista asioista, mutta tämän lisäksi nauhoitin haastattelun, jotta pystyin palaamaan kunkin haastateltavan vastauksiin jälkikäteen.

3.2 Haastattelun järjestäminen ja toteutus

Valitsin haastateltaviksi henkilöitä, jotka ovat jo valmistuneet opettajiksi tai valmistuvat seuraavan vuoden sisällä. Haastateltavien määräksi päätin neljä henkilöä. Suurempi haastateltavien määrä olisi tarkoittanut liian suurta työmäärää aineiston käsittelyssä ja pienempi määrä olisi tuntunut liian suppealta. Otin haastateltavien joukkoon kaksi musiikkipedagogi-opiskelijaa klassisen musiikin puolelta. Yhden haastateltavan valitsin rytmimusiikin puolelta ja yhden Sibelius-Akatemian puolelta kirkkomusiikin koulutusohjelmasta. Halusin kuulla sekä klassisen että rytmimusiikin opettajaopiskelijoiden mutta myös toisenlaisesta koulutustaustasta tulevan nuoren opettajan kokemuksia itsetuntoon vaikuttavista tekijöistä.

Haastattelukysymysten määräksi tuli lopulta 8 kpl. Haastattelukysymykset olivat avoimia. Kysymykset olivat näin ollen laajoja, mutta yksityiskohtaisempien kysymysten esittäminen ei olisi sopinut suppean aineiston ja työn ollessa kyseessä. Kysymyksiä pohdin kahden teeman kannalta: nuoren opettajan itsetunto ja siihen vaikuttavat tekijät sekä koulutuksen vaikutus nuoren opettajan itsetuntoon.²⁷ Kysyin haastateltavilta aluksi heidän koulutustaustastaan ja opettajakokemuksestaan. Haastattelua suunnitellessani päädyin siihen, että on myös selvitettävä miten kukin itsetunnon ymmärtää, jotta ryhmäläiset varmasti puhuvat ”samaa kieltä”. Muut kysymykset koskevat

²⁶ Ks. haastatteluun menetelmänä liittyen esim. Ruusuvuori & Tiittula (2005), FSD Menetelmäopetuksen tietovaranto (30.11.2008), Hirsjärvi ym. (2004), Moilanen (1995).

koulutuksen vaikutusta itsetuntoon sekä sen kehittymiseen opiskelun aikana, ja kokemuksia itsetuntoa tukevista / heikentävistä tilanteista tai tapahtumista. Kysyin myös millainen haastateltavien itsetunto opettajana on tällä hetkellä.²⁸

3.3 Haastatteluaineiston purkaminen ja analysointi

Lähdin purkamaan haastatteluaineistoa kuuntelemalla haastattelun läpi ja kirjoittamalla ulos esiin tulleet asiat, jotka liittyivät nimenomaan kysytyihin kysymyksiin. En kuitenkaan tehnyt kirjaimellista litterointia, koska sana sanalta äänitteen puhtaaksi kirjoittaminen olisi mielestäni ollut työmäärällisesti tähän työhön nähden liian suuri urakka. Aluksi purin haastatteluaineiston kuitenkin itselleni melko kattavasti kysymys kerrallaan kirjoitettuun muotoon. Varsinaista työtä varten olen koonnut kirjalliseen muotoon vastauksista ilmenneet keskeisimmät asiat kysymys kerrallaan ja haastateltava kerrallaan.

Kysymykset 1-3 ovat taustoihin liittyviä kysymyksiä, joilla pyrin selvittämään sekä työn lukijoille, itselleni että ryhmähaastattelun jäsenille jokaisen haastateltavan tilannetta, kertynyttä kokemusta ja käsitystä itsetunnosta. Vastaukset eivät pääasiassa ole kuitenkaan suoria lainauksia haastateltavien vastauksista – mahdolliset suorat lainaukset esitän lainausmerkeillä. Luvussa 5 käyn aineiston läpi kooten yhteen haastateltavien vastauksista ilmenneitä asioita.

²⁷ Ks. liite 1.

²⁸ Eml.

4 RYHMÄHAASTATTELU

4.1. Haastateltavat

Haastateltavia oli yhteensä neljä. Heidän perustaustatietonsa näkyvät oheisessa taulukossa (Ks. Taulukko 1, s.15). Haastateltava A:lla oli kokemusta ohjaustehtävistä jo ennen nykyistä koulutusta (ohjasi esimerkiksi kuoroa lukiossa). Ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen hän opetti kansalaisopistossa pitäen väli vuoden opinnoista. Toisena varsinaisena opiskeluvuotena hän opetti yhtä didaktiikka-oppilasta ja yhtä yksityisoppilasta. Nyt parin vuoden ajan hän on opettanut eräässä alakoulussa kehitysvammaisten nuorten bändiä/bändejä sekä piano-oppilaita, ja tämä työ jatkuu edelleen. Lisäksi A opettaa kansalaisopistossa kolme päivää viikosta kehitysvammaisten ja vanhusten ryhmiä sekä piano-oppilaita, bändejä ja kuoroja.

Haastateltava B:n opetuskokemus koostuu lähinnä yksityisoppilaiden opettamisesta. Hänellä ei ollut kokemusta opettamisesta ennen koulutuksen alkua. B alkoi opettaa toisena opiskeluvuotena, jolloin hän opetti yhtä didaktiikka-oppilasta sekä yhtä yksityisoppilasta. Tämän jälkeen yksityisoppilaita on tullut vuosi vuodelta lisää ja tällä hetkellä B käy myös opettamassa piano-oppilaita eräällä alakoululla.

Haastateltava C:n ensimmäinen opettamiskokemus on lukioajalta, jolloin hän opetti saksofonioppilasta. Toinen oppilas tuli ensimmäisenä opiskeluvuotena Jyväskylässä. Musiikkikasvatuksen opintojen aikana teki kouluissa musiikinopettajan sijaisuuksia. Valmistuttuaan Jyväskylästä C on toiminut erässä alakoulussa musiikin tuntiopettajana noin pari tuntia viikossa. Rippikoulutyö on liittynyt tulevaan kanttorin ammattiin ja rippileireillä C on työskennellyt viitenä kesänä, noin pari leiriä kesässä. Tähän työhön on liittynyt muun muassa bändiopetusta ja lauluryhmän vetämistä. C vielä lisäsi myöhemmin, että Jyväskylän opintojen aikana oli yksi vuosi pääsääntöisesti opetusharjoittelua. Opetusta oli Jyväskylän alueen kouluissa vuoden ajan lähes viikoittain vaihtelevia tuntimääriä.

Haastateltava D alkoi opettaa toisena opiskeluvuotenaan didaktiikka-oppilasta. Samalla hän opetti yhtä yksityisoppilasta. Vuosittain yksityisoppilaita on vähitellen tullut lisää. Tänä syksynä D on aloittanut piano-opetuksen eräässä alakoulussa, jossa hänellä on muutamia oppilaita. D:n mukaan

tämä tuntuu ensimmäiseltä ”oikealta” työpaikalta musiikin alalla.

	ikä	sukupuoli	koulutus	suorittamassa lisäksi
Haastateltava A	25	nainen	Musiikkipedagogi AMK, valmistumassa 12/2008, pääaine pop&jazz-laulu	Musiikin soveltavan käytön erikoistumisopinnot 2008–2009 (AMK)
Haastateltava B	25	nainen	Musiikkipedagogi AMK, valmistumassa 05/2009, pääaine klassinen piano	
Haastateltava C	26	nainen	Musiikinopettaja valmistunut 2007 yliopistosta musiikkikasvatuksen ko:sta	Kirkkomusiikin ko, Sibelius-Akatemia, valmistumassa 05/2009
Haastateltava D	27	nainen	Musiikkipedagogi AMK, valmistumassa 05/2009, pääaine klassinen piano	

Taulukko 1. Haastateltavien taustatiedot.

4.2 Käsitteitä itsetunnosta

Haastateltavat kokivat että itsetuntoon liittyvät läheisesti itsetuntemuksen ja itseluottamuksen käsitteet. Itsetunnon kehittymiseen vaikuttavat haastateltavien mielestä ympäröivät ihmiset, lapsuudenkokemukset, koti ja saatu palaute. Lisäksi oltiin sitä mieltä, että hyvän itsetunnon avulla on helppo olla ryhmä edessä varmana tekemisestään, eikä saatu palaute – positiivinen tai negatiivinen – juurikaan vaikuta yksilön käsitykseen itsestään. Myös se tuli esiin, että itsetunnon kehittymiseen vaikuttavat esimerkiksi vanhemmat, perhe, lapsuus, ympäröivät ihmiset, sekä saatu positiivinen ja negatiivinen palaute. Ryhmässä todettiin, että hyvä palaute ja hyvät kokemukset vaikuttavat itsetuntoon positiivisesti. Toisaalta, jos yksilöllä on huono itsetunto, niin hän ei välttämättä usko hyvääkään palautetta. Jos on huono itsetunto, on vaikea olla esimerkiksi ison ryhmän edessä. Ryhmässä pohdittiin myös, että jos on hyvä itsetunto, ei juuri hätkähdä hyvää tai

huonoakaan palautetta. Jos yksilöllä on huono itsetunto, kaikki vaikuttaa häneen paljon voimakkaammin.

Haastateltava D totesi, että ”hyvä itsetunto” olisi helpompi selittää. Haastateltava B ei kommentoinut kysymystä itsetunnosta. Sanan määrittely tuotti kaikille haastateltaville päänvaivaa, ja keskustelua piti vähän auttaa lisäkysymyksillä – esimerkiksi ”Jos joku asia vaikuttaa itsetuntoosi positiivisesti tai negatiivisesti niin mihin se silloin vaikuttaa?”.

4.3 Vastavalmistuneen opettajan itsetunto

Tämänhetkistä itsetuntoaan kuvaillessa valmistumassa olevat A, B ja D vastasivat samansuuntaisesti. Heidän itsetuntonsa vaihtelee vielä melko paljon tilanteesta riippuen. Ryhmäopetus koettiin haastavammaksi itsetunnon kannalta kuin yksilöopetus. Ryhmäopetuksessa auttaa se jos ryhmä on opettajalle tuttu ja hän kokee olonsa varmaksi ryhmän ikäjakautaman kanssa. Erityisesti haastateltavat B ja D yhdistivät itsetunnon vaihtelevuuden tilanteiden mukaan vähäiseen opettajakokemukseen. Kumpikin totesi kuitenkin kasvaneensa koulutuksen aikana jo varmemmaksi opettajaksi.

Haastateltava C kuvasi toisista poiketen itsetuntoaan opettajana ”hyväksi”. C koki, että häntä auttaa tieto siitä että on koulutus alalle. Hän jatkaa, että itsetunto opettajana riippuu paljon ryhmästä – jos ryhmästä saa positiivista palautetta tai energiaa, niin on melko helppo olla itsevarma, mutta jos ryhmää ei saa hallintaan tai ryhmä on negatiivisesti latautunut niin epävarmuus opettajana kasvaa. Kaikki vaikuttaa kuitenkin C:n mukaan vielä herkästi hänen itsetuntoonsa opettajana, vaikka se onkin jo aika hyvä.

4.4. Itsetunnon muuttuminen opiskelujen aikana

Jokainen haastateltava totesi itsetuntonsa muuttuneen opintojen aikana erittäin paljon. Kaikki kurssit eivät ole haastateltavien mielestä suoranaisesti vaikuttaneet itsetuntoon opettajana, osa on vaikuttanut joko positiivisesti tai negatiivisesti. Haastateltava A pohti vertaistuen roolia, koska hänen mielestään on ollut tärkeää keskustella muiden kanssa, pohtia asioita ja vaihtaa ajatuksia. Itsensä reflektointi olisi kaikkien mielestä tärkeää läpi koko opintojen. Koulutuksen aikana (joko opinnoissa tai niiden ulkopuolella) kertynyt kokemus koettiin erittäin ratkaisevaksi tekijäksi itsetunnon kehittymisessä.

Haastateltava C piti huonona asiana sitä, että yliopisto-opinnoissa opettajaopintojen perusopinnot tulivat vasta neljäntenä vuotena ja opetusharjoittelu viidentenä vuotena. Nämä vuodet olivat kuitenkin C:lle selvä käännekohta. Itsensä reflektointi, opetusharjoitteluvuosi ja ohjaajien tuki ja palaute auttoivat rakentamaan käsitystä itsestä opettajana – itsetuntemus opettajana kasvoi, ja tuli varma olo mennä ryhmän eteen.

Haastateltava B:llä oli negatiivisia kokemuksia didaktiikasta eli opetusharjoittelusta (toisena opiskeluvuotena), jossa hän koki saaneensa negatiivisesti vaikuttavaa ja kyseenalaista palautetta. B piti haittaavana sitä, ettei ehtinyt muodostaa itse itsestään käsitystä opettajana kun muut jo muodostivat sen. Vasta itsenäisestä opettaessaan yksityisoppilaita B:n itsetunto opettajana on vähitellen parantunut. Ryhmädidaktiikka oli B:lle kuitenkin positiivinen kokemus – kokemusta paransi B:n mielestä ehkä sekin, että siinä vaiheessa oli muuta opetuskokemusta taustalla.

Haastateltava D painotti sitä, että ”kunnia” itsetunnon vahvistumisesta opintojen aikana ei mene koulutukselle vaan vähitellen kertyneelle kokemukselle – nimenomaan hyvälle kokemuksille oppilaiden kanssa. D oli B:n kanssa samaa mieltä siitä, että julkinen oman opetuksen kommentointi heti opetusuran alussa didaktiikassa tuntui hankalalta. Didaktiikka-kokemus aiheutti ehkä jopa enemmän epävarmuutta kuin mitä normaalisti opettamisen aloittamiseen liittyy.

4.5 Koulutuksen rooli itsetunnon tukemisessa

Kaikkien haastateltavien mielestä koulutus olisi voinut tukea itsetunnon vahvistumista enemmän. Opettajilta toivottaisiin motivointitaitoa. Opettajien omassa opetustavassa koettiin ristiriitaa siihen nähden miten opettajaopiskelijoita ohjataan opettamaan. Esimerkiksi itsetuntoasioista olisi haastateltavien mielestä hyvä keskustella rehellisesti ja avoimesti koulutuksen aikana. Tekisi hyvää myöntää että jotkut asiat ovat hankalia. Didaktiikkaharjoittelun palautteenantoon toivottiin muutosta – erityisesti negatiivisia kokemuksia saanut B haluaisi, että opetusharjoittelun alussa otettaisiin huomioon se että joillakin ei ole minkäänlaista opetuskokemusta taustalla.

Haastateltava D ei osannut nimetä konkreettisia asioita, joissa koulutus olisi voinut tukea opiskelijoita enemmän, mutta hänkin kokee, että tukea olisi voitu antaa enemmän. Haastateltava D nosti kuitenkin esiin pääaineen opintojen merkityksen opettaja-itsetunnon kehittymisessä. Tämä on tärkeä näkökulma, koska osaamisen sisältö ja taso vaikuttaa suoraan siihen, miten oppilaita kykenee opettamaan. Tämän lisäksi D toi esiin muiden tapaan ohjaajia ja heidän ammattitaitoaan kohtaan koetun luottamuksen tärkeyden. Haastateltava C piti suurimpana puutteena sitä, että opettajuuteen

kasvamisen tukeminen aloitettiin niin myöhään yliopisto-opinnoissa. Ennen neljäntenä vuotena tulleita opettajaopintoja ehti turhautua, koska ei saanut tukea opettajaksi kasvun alkamiseksi. Palautetta sai kuitenkin yliopistossa paljon, palaute oli rakentavaa ja opettajaopintoihin liittyi paljon oman toiminnan reflektointia.

4.6 Itsetuntoa vahvistaneita ja heikentäneitä kokemuksia

Itsetuntoa vahvistaneet kokemukset liittyivät haastateltavilla ohjaajilta tai oppilailta saatuun palautteeseen tai käytännön opetustilanteisiin ja kanssakäymiseen oppilaiden kanssa. Esimerkiksi haastateltava D koki erittäin kannustavaksi sen, jos oppilas syksyllä soittaa itse ja sanoo haluavansa jatkaa taas piano-tunteja. Oppilailta saa myös sanatonta ja epäsuoraa palautetta, joka voi vaikuttaa positiivisesti itsetuntoon. Esimerkiksi A muisti tilanteen, jossa oppilas toi bändiryhmään pappansa tekemän viulun esitelläkseen sitä muille ryhmäläisille ja opettajalle. Haastateltava D toi esiin kaikki hetket tunneilla, jolloin tuntuu että oppilas on ymmärtänyt jotain, tai itse on pystynyt selittämään asian niin että asia on muodostunut oppilaalle helpommaksi. Haastateltava C:lle oli jäänyt vahvana mieleen kokemus harjoitteluvuodesta, jolloin hän oli onnistunut (toisin kuin ohjaajansa) luomaan positiivisen vuorovaikutussuhteen ”vaikeaan” oppilaaseen.

Myös itsetuntoon negatiivisesti vaikuttaneita tilanteita haastateltava yhdistivät käytännön opetustilanteisiin, saatuun palautteeseen sekä oppilaiden kanssa toimimiseen. Esimerkiksi auktoriteetti-ongelmat, epätietoisuus jostain opetettavasta asiasta, ennakkokäsitykset siitä millainen opettajan tulisi olla ja ongelmat oppilaiden motivoinnissa nousivat esiin haastateltavien keskustelusta.

5 POHDINTA

5.1 Tulokset

Haastateltavissa näkyi selkeästi koulutustaustojen vaikutus opettaja-identiteetin ja itsetunnon laatuun. Yliopistossa esimerkiksi harjoittelu oli ohjatumpaa kuin ammattikorkeakoulussa ja palautteenanto jatkuvampaa sekä monipuolisempaa. Haastateltavien tämänhetkinen itsetunto on jokaisen haastateltavan mukaan parempi kuin opintojen alussa. Tässäkin tuli kuitenkin esiin selvä ero ammattikorkeakoululaisten ja yliopistosta valmistuneen välillä; yliopistosta valmistunut C totesi itsetuntonsa olevan ”hyvä”, kun ammattikorkeakoulusta valmistumassa olevat A, B ja D totesivat itsetuntonsa vaihtelevan vielä paljon tilanteen mukaan. Asiaan vaikuttaa varmaan myös kunkin haastateltavan työkokemustausta. Klassisen musiikin opettajaopiskelijat (B ja D) eivät kumpikaan olleet opettaneet ennen koulutuksen alkua, ja kummankin opettajakokemukset rajoittuvat lähinnä yksilöopetukseen pianonsoiton parissa. Rytmimusiikin opettajaopiskelijalla (A) oli jonkin verran opettajakokemusta jo ennen koulutukseen tuleamista, ja opiskeluvuosien aikana hänelle on kertynyt monipuolista kokemusta niin yksilö- kuin ryhmäopetuksesta – esimerkiksi kehitysvammaisten bändi ja vanhusten ryhmät. Yliopistosta valmistuneella musiikinopettajalla (C) on kokemusta niin yksilö- kuin ryhmäopetuksesta, mutta hänen työnsä on painottunut enemmän nimenomaan ryhmäopetuksen puolelle.

Mielestäni oleellisin ero oli nimenomaan se, että A, B ja D toivat esiin enemmän kuin C ulkopuolisen palautteen vaikutusta itsetuntoonsa. Kun itsetunto on vakaa ja nuori opettaja kokee saaneensa kannustavaa ohjausta opetustyössä, hänen itsetuntonsa ei ole enää riippuvainen ulkopuolisista tekijöistä (esimerkiksi negatiivinen palaute). Yhteistä haastateltavien vastauksissa oli se, että erityisen tärkeäksi koetaan käytännön opetuskokemukset – olivat ne sitten koulutuksen aikana tai sen ulkopuolella saatuja – sekä koulutukseen liittyen ohjaajilta saadun palautteen määrä ja laatu. Voisi todeta, että nuoren opettajan itsetunto on muuttuva, palautteelle yksilöllisesti enemmän tai vähemmän altis ja ennen kaikkea kokemuksen myötä vahvistuva asia. Itsetunnon kehittymiseen opintojen aikana (myös niiden ulkopuolella) vaikuttavat käytännön kokemus ja opetustyön tekeminen sekä ohjaajilta ja muilta ulkopuolisilta saatu palaute.

Kysymys 6 ”*Olisiko opettajankoulutus voinut tukea itsetuntosi vahvistumista jotenkin enemmän / toisin? Jos, niin miten?*” toi esiin paljon eroja ammattikorkeakoulun ja yliopiston välillä

nimenomaan opettajaksi kasvun tukemisen suhteen. C koki saaneensa paljon hyvää palautetta, joka kannusti ja rohkaisi eteenpäin, auttoi rakentamaan ja vahvistamaan itsetuntoa opettajana. Itsensä reflektointi ja oman toiminnan pohtiminen läpi koko harjoitteluvuoden nousi C:n vastauksessa vahvasti esiin positiivisena ja itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittymistä tukevana asiana. A, B ja D sen sijaan toivat esiin huomattavasti ristiriitaisempia kokemuksia ja ajatuksia koulutuksen roolista itsetunnon vahvistajana ja opettajuuteen kasvamisessa.

Etenkin B koki itsetuntonsa vahvistuneen vasta didaktiikka-harjoittelun päätyttyä, kun hän sai itse rauhassa kasvaa opettajuuteen. Tämä selittyy pitkälti hänen negatiivisella kokemuksellaan didaktiikasta – palautteenanto ja ohjaus olivat B:n kokemuksen mukaan ei-kannustavaa ja negatiivista. A koki ristiriitaa siinä, miten opiskelijoita opetetaan ja miten heitä ohjataan opettamaan oppilaita. Tässä ilmenee jonkinlainen epäluottamus oppilaitoksen opettajia / osaa opettajista kohtaan. Voisi olla aiheellista pohtia ja kehittää korkeakoulujen opetuksen laadunvalvontaa. Opetusta on voitava arvioida ja tarkastella avoimesti, jotta sitä voidaan kehittää.

Ammattikorkeakouluopetus eroaa luonnollisestikin yliopisto-opetuksesta, mutta haastattelun perusteella jäin pohtimaan sitä, onko koulutusten tarpeen erota niin paljon nimenomaan opettajaksi kasvamisen tukemisessa. Tuntuu siltä, että ammattikorkeakouluopetukseen voitaisiin poimia yliopisto-opetuksesta joitakin positiiviseksi koettuja asioita, kuten harjoittelun suuri määrä sekä sen tiivis ja vuorovaikutuksellinen ohjaaminen. Yliopisto-opiskelija taas kuulostaisi kaipaavan opettajaksi kasvuun auttamista huomattavasti varhaisemmassa vaiheessa kuin mitä se opinnoissa tällä hetkellä tulee (neljäntenä vuotena). Ammattikorkeakoulun puolella opiskelijat ”heitetään” opetustilanteeseen (kenties elämänsä ensimmäistä kertaa) jo toisena opiskeluvuotena, missä on hyvät puolensa – kuten kyllä huonotkin puolensa haastateltavien vastausten perusteella.

Kysymyksiin 7 ja 8 ”*Kerro kolme mieleesi tulevaa muistoa kokemuksista tai tilanteista, jotka ovat tukeneet / heikentäneet itsetuntoasi opettajana (muistot voivat liittyä mihin tahansa; koulutus, työskentely jne.)*” liittyen kaikkien vastauksissa tuli esiin samankaltaisia asioita; kokemukset ja tilanteet käytännön opetustilanteisiin liittyen sekä ohjaajalta saatu sanallinen tai sanaton palaute. Haastateltavien mieleen on jäänyt opetustilanteisiin tai oppilaiden kanssa toimimiseen liittyviä tilanteita, kuten piirrosten saaminen, oppilaan halu jatkaa tunneilla käyntiä, kontaktin saaminen ”hankalaan” oppilaaseen ja niin edelleen. Saatuun palautteeseen liittyen haastateltavat muistivat

tilanteita, joissa ohjaaja on joko tukenut ja kannustanut antamalla rakentavaa palautetta tai sitten arveluttavalla käytöksellään (pään pyörittely opetusnäytteen aikana, äänekäs huokailu opetusharjoittelutilanteessa) huomattavasti heikentänyt opiskelijan itsetuntoa. Sekä negatiiviset että positiiviset kokemukset tuntuivat olevan opiskelijoille edelleen tärkeitä ja ne olivat vahvoina mielessä. Uskonkin, että omilla kokemuksilla opettamisesta sekä onnistumisen ja epäonnistumisen kokemuksilla on merkittävä rooli opettajaksi kasvamisen prosessissa, mutta aivan erityisesti itsetunnon kehittymisessä opettajana.

5.2 Työprosessi

Käsitettä nuoren opettajan itsetunnosta on lähestyttävä monelta kannalta. Teoreettisesti opettajan itsetuntoon liittyy sekä itsetunnon määrittely, yksilön itsetunto kokonaisuutena, että opettajaksi kasvamisen monivaiheinen prosessi. Asetin työlleni kunnianhimoisen tavoitteen työn laajuuteen nähden; selvittää nuoren opettajan itsetunnon laatua, sen kehittymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä teoreettiselta kannalta että käytännön esimerkkien avulla ryhmähaastattelua hyödyntäen.

Työmäärä olisi voinut olla pienempi ja tarkemmin rajattu. Koin kuitenkin tärkeäksi kuvata lukijalle jokaisen haastateltavan yksilöllisistä vastauksista nousseita asioita, vaikka en suoraa litterointia tehnytään. Tämä osa työstä vei kuitenkin paljon aikaa ja oli työlästä muokata teksti järkevään muotoon lukijaa ajatellen. Rajaamista olisi voinut tehdä myös kysymysten määrää pienentämällä, mutta en halunnut jättää pois kysymyksiä opiskelijoiden taustasta ja toisaalta loput kysymykset koskivat mielestäni nimenomaan työni tutkimusongelmaa. Jo varhaisessa vaiheessa päätin, että kysymysmäärä ei saisi kuitenkaan olla toteutunutta (8 kpl) suurempi, jotta työn määrä ei paisuisi työlle asetettuihin tavoitteisiin nähden liian suureksi.

Työn luotettavuutta voi arvioida kohtalaiseksi sen perusteella, että haastattelussa ilmenneet asiat eivät ole vieraita opiskelijoiden keskuudessa yleisesti käytävässä keskustelussa. Oman kokemukseni mukaan erityisesti mielipiteet opetusharjoittelusta ja koulutuksen roolista opettajaksi kasvun tukemisessa, sekä ajatukset opettajien roolista opettajaopiskelijoiden ohjaajina ovat tuttuja opiskelijoiden keskuudessa tapahtuvista keskusteluista. Työ luo joka tapauksessa luotettavan kuvauksen ryhmähaastatteluun osallistuneiden opiskelijoiden kokemuksista ja ajatuksista koulutuksen vaikutuksesta nuoren opettajan itsetuntoon ja aloittelevan opettajan itsetunnon laadusta sekä siihen vaikuttavista tekijöistä. Uskon myös, että opiskelijoiden vastauksissa on ”kuultavissa”

suuremman opiskelijaryhmän kokemuksia sen kautta, että jokainen haastateltu nuori opettaja on kasvanut ja toiminut tietyssä sosiaalisessa ympäristössä, vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Jokainen yksilö on jollain tavalla ympäristönsä ja kulttuuritaustansa, esimerkiksi opiskeluympäristönsä, edustaja ja ilmentäjä.

5.3 Työn kautta opittua

Olen tyytyväinen työni kautta saamaani tietoon nuorten opettajien käsityksistä itsetunnosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Aiheen tarpeellisuus sai vahvistusta työn edetessä. Haastattelussa nousi esiin toive siitä, että asioista puhuttaisiin avoimemmin, ja myös itsetunnosta olisi tarpeen puhua koulutuksen aikana. Myös keskustelussa esiin tuotu ristiriita opettajien tavassa opettaa ja toisaalta siinä, miten opettajaopiskelijoita ohjataan opettamaan, on mielestäni asia johon tulisi syventyä. Tämä liittyy varmaankin laajempaan keskusteluun opetuksen laadunvalvonnasta korkeakouluissa.

Haastatteluaineiston perusteella voi sanoa, että nuoren opettajan itsetunto on vielä melkoisen herkkä palautteelle. Opiskeluaikana kertyneet kokemukset ovat tärkeitä itsetunnon kehittymisen kannalta, mutta koulutuksen rooli itsetunnon vahvistamisessa oli hiukan epäselvä haastateltavien keskuudessa. Osa totesi, että nimenomaan ”omassa rauhassa” toteutettu opetus ja sen tuoma lisääntyvä kokemus on ollut merkittävää itsetunnon kehittymisen kannalta, eikä itsetunnon positiiviseen tukemiseen ole niinkään tullut tukea oppilaitoksen puolelta. Toivoisin, että opiskelijoilta edellytettäisiin opettajankoulutuksessa itsensä ja toimintansa reflektointia läpi koko opintojen esimerkiksi päiväkirjan tai portfolion avulla. Pohdintaa voitaisiin käsitellä myös avoimesti pienissä ryhmissä ja ohjaajan kanssa. Ylipäättään avoimempi keskustelu opettajaopintojen aikana sen kulusta ja sisällöistä, opiskelijoiden kokemuksista ja itsetunnon kehittymisestä olisi tarpeellista.

Mielestäni opettajankoulutusta tulisi kehittää jatkossa entistä enemmän yhteistyössä opettajaksi opiskelevien kanssa. Heillä on ensikäden tieto ja kokemus siitä, millaista tukea he tarvitsevat, mitkä keinot toimivat opettajaksi kasvamisen avuksi ja mitkä kenties vaikeuttavat tai hidastavat prosessia. Opettajankoulutuksella on pitkäkestoisia vaikutuksia nuorten opettajien työskennellessä oppilaidensa kanssa osittain opettajankoulutuksessa saadun osaamisen avustamana. Siksi opettajankoulutuksen roolin tärkeys olisi nähtävä sekä opettajankoulutusta että muita opintoja järjestävissä tahoissa.

LÄHDELUETTELO

Painetut lähteet

Anttila, Mikko & Juvonen, Antti 2004. *Kohti kolmannen vuosikymmenen musiikkikasvatusta*.

Joensuu University Press 2002. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 2004.

Hämäläinen, K. 1999. *Musiikinopettaja kapellimestarina*. Jyväskylän yliopisto.

Musiikkikasvatuksen lisensiaatintyö.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 1995. *Hyvä itsetunto*. WSOY, neljäs painos.

Räsänen, Outi & Vänni, Sini 2005. *Musiikinopettajan ammatti-identiteetin kehittyminen Jyväskylän yliopistossa Musiikkikasvatuksen koulutusohjelmassa*.

Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos, musiikkikasvatus.

Syrjäläinen, Erja – Jyrhämä, Riitta – Haverinen, Liisa 2004. *Praktikumikäsikirja*.

Verkkoversio: Mussaari, Eeva. Päivitetty 11/2005. *Studia Pædagogica* 33. Helsingin yliopiston opettajankoulutuksen opetusharjoittelun opas.

Väisänen, Pertti & Silkelä, Raimo 1999. Artikkelit: *Uskomukset opettajaksi opiskelevien ammatillisessa kehityksessä*. Teoksesta *Opettajatiedon kipinöitä*. Kirjoituksia pedagogiikasta.

Toim. Enkenberg, Väisänen, Savolainen 2000. Joensuun yliopisto. Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.

WWW-aineisto

FSD Menetelmäopetuksen tietovaranto.

>http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_4.html< (Aineisto hyödynnetty 30.11.2008).

Lintukoto.net.

><http://www.lintukoto.net/testit/itsetunto/>< (Aineisto hyödynnetty 30.9.2008)

Nyyti ry – opiskelijoiden tukikeskus.

>http://www.nyyti.fi/linkit_ja_artikkelit/artikkelit/itsetunto.htm<. (Aineisto

hyödynnetty 30.9.2008).

Opetushallituksen julkaisuja 2008.

><http://www.oph.fi/julkaisut/2008/luovuuspedagogiikka.pdf>< (Aineisto hyödynnetty 24.11.2008).

Potilaan terveystietopankki.

><http://www.tietopankki.com/itsetunto.html><. (Aineisto hyödynnetty 30.9.2008).

Terve itsetunto -projekti. Savonlinnan normaalikoulu.

>http://snor.joensuu.fi/hakemisto/default_itsetunto.htm<. (Aineisto hyödynnetty 9.10.2008).

Wikipedia – Rosenberg self esteem scale.

>http://en.wikipedia.org/wiki/Rosenberg_self_esteem_scale<. (Aineisto hyödynnetty 30.9.2008).

Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta

Dunderfelt, Tony 1997. *Elämänkaaripsykologia – lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen*.

WSOY.

Dunderfelt, Tony 2006. *Voimavarana itsetuntemus*. Kirjapaja, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2004. *Tutki ja kirjoita*.

Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. *Kehityopsykologia – matkalla muutokseen*.

WSOY Oppimateriaalit Oy.

Linnankivi, Marja – Tenkku, Liisa – Urho, Ellen 1988. *Musiikin didaktiikka*.

WSOY, Juva.

Moilanen, L. 1995. Ryhmähaastattelu työyhteisössä – tiedonkeruun ja vaikuttamisen väline.

Helsinki: Työterveyslaitoksen julkaisu, MIKTOR

Skinnari, Simo 2004. *Pedagoginen rakkaus*.

PS-kustannus, Jyväskylä. WS Bookwell Oy, Juva.

LIITTEET

LIITE 1 Kysymyslomake ryhmähaastattelua varten.

Pedagoginen opinnäytetyö**LIITE 1****JAMK / Savonia-AMK****Sanna-Maria Jukkola**

Kysymyslomake ryhmähaastattelua varten

Haastattelu Kuopiossa 22.10.2008

Kysymykset 1-2 selvittävät haastateltavien taustatilannetta**Kysymys 1.**

Mikä on koulutustaustasi ja -tilanteesi tällä hetkellä?

Kysymys 2.

Kuvaile tähänastista opettajakokemustasi (missä olet opettanut, miten kauan).

Kysymys 3.

Mikä tai mitä itsetunto mielestäsi on?

Kysymys 4.

Minkälainen itsetuntosi opettajana on juuri nyt?

Kysymys 5.

Onko itsetuntosi opettajana muuttunut koulutuksen aikana? Jos on, niin miten?

Kysymys 6.

Olisiko opettajankoulutus voinut tukea itsetuntosi vahvistumista jotenkin enemmän / toisin? Jos, niin miten?

Kysymys 7.Kerro kolme mieleesi tulevaa muistoa kokemuksista tai tilanteista, jotka ovat *tukeneet* itsetuntoasi opettajana (muistot voivat liittyä mihin tahansa; koulutus, työskentely jne.).**Kysymys 8.**Kerro kolme mieleesi tulevaa muistoa kokemuksista tai tilanteista, jotka ovat *heikentäneet* itsetuntoasi opettajana (kokemukset / tilanteet voivat liittyä mihin tahansa; koulutus, työskentely jne...).